

Антифонт, Срещу мащехата отровителка 14-18

ὑπερῶν τι ἦν τῆς ἡμετέρας οἰκίας, ὃ εἶχε Φιλόνεως ὅπότε ἐν ἄστειδιατρίβοι, ἀνὴρ καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς καὶ φίλος τῷ ἡμετέρῳ πατρί· καὶ ἦν αὐτῷ παλλακὴ, ἣν ὁ Φιλόνεως ἐπὶ πορνείῳ ἐμελλε καταστῆσαι. ταύτην οὖν ἡ μήτηρ τοῦ ἀδελφοῦ ἐποίησατο φίλην. αἰσθομένη δ' ὅτι ἀδικεῖσθαι ἐμελλεν ὑπὸ τοῦ Φιλόνεω, μεταπέμπεται, καὶ ἐπειδὴ ἦλθεν, ἔλεξεν αὐτῇ ὅτι καὶ αὐτὴ ἀδικοῖτο ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ ἡμετέρου· εἰ οὖν ἐθέλει πείθεσθαι, ἔφη ἰκανὴ εἶναι ἐκείνη τε τὸν Φιλόνεω φίλον ποιῆσαι καὶ αὐτῇ τὸν ἐμὸν πατέρα, εἶναι φάσκουσα αὐτῆς μὲν τοῦτο εὖρημα, ἐκείνης δ' ὑπέρημμα. ἡρώτα οὖν αὐτὴν εἰ ἐθελήσει διακονῆσαί οἱ, καὶ ἡ ὑπέσχετο τάχιστα, ὡς οἶμαι.

μετὰ ταῦτα ἔτυχε τῷ Φιλόνεω ἐν Πειραιεῖ ὄντα ἱερὰ Διὶ Κτησίῳ, ὃ δὲ πατὴρ ὁ ἐμὸς εἰς Νάξον πλεῖν ἐμελλεν. κάλλιστον οὖν ἐδόκει εἶναι τῷ Φιλόνεω τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἅμα μὲν προπέμψαι εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸν πατέρα τὸν ἐμὸν φίλον ὄντα ἑαυτῷ, ἅμα δὲ θύσαντα τὰ ἱερὰ ἐστιᾶσαι ἐκεῖνον. ἡ οὖν παλλακὴ τοῦ Φιλόνεω ἠκολούθει τῆς θυσίας ἕνεκεν. καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἐν τῷ Πειραιεῖ, οἷον εἰκόσ, ἔθυσεν καὶ ἐπειδὴ αὐτῷ ἐτέθυτο τὰ ἱερά, ἐντεῦθεν ἐβουλευέτο ἡ ἄνθρωπος ὅπως ἂν αὐτοῖς τὸ φάρμακον δοίη, πότερα πρὸ δείπνου ἢ ἀπὸ δείπνου. ἔδοξεν οὖν αὐτῇ βουλευομένη βέλτιον εἶναι μετὰ δείπνον δοῦναι, τῆς Κλυταιμνήστρας ταύτης ταῖς ὑποθήκαις ἅμα διακονοῦσαν.

Посоченият пасаж представлява описание на престъплението в речта на Антифонт „Срещу мащехата отровителка”. Речта се произнася от сина на убийтия пред Ареопага, където се разглеждат процесите за углавни престъпления. В началото на речта говорещият се представя като млад и неопитен човек, който изпълнява повеленията на баща си – да потърси справедливост за убийството. На процеса присъства и страната на защитата – братята и мащехата на говорещия.

Действащите лица в пасажа са бащата, неговият приятел Филоней, наложницата на Филоней и мащехата. Разбираме, че мащехата е подучила наложницата да отрови и двамата под предлог, че ѝ дава не отрова, а любовно биле – по-нататък в речта става ясно, че наложницата не знае за отровата. По време на пътуване до Пирея, двамата мъже са отровени. Преди да умре, бащата на говорещия заклева сина си да осъди виновния.

Речта разглежда вероятността за извършването на престъплението и за самоличността на отровителя – εἰκόσ. Разглежда се кой е вероятно да е поръчал убийството, ако то не е планирано от наложницата, и се стига до извода, че това е мащехата – тя внезапно се сприятелява с другата жена, което е подозрително. Посочва се конкретната възможност за извършване на престъплението. Като удобен момент се представя пътуването на двамата мъже (като е обяснено защо ги придружава наложницата). В такъв момент ще бъде заловена робинята и престъплението няма да може да се проследи до мащехата – което и става.

Този пасаж подкрепя каузата на обвинителя с посочването на предумишлени действия от страна на мащехата и с избора на удобен момент за извършването на престъплението. Тук робинята се представя като нерешителен и склонен да се поддава на влияние образ. Това подготвя по-нататъшните аргументи на обвинението, а именно силно подозрителното поведение на защитата. Няма достоверни показания по случая, защото наложницата (бидейки робиня) не е била разпитана с мъчения, а това е в разрез с общоприетата практика. Обвинителят не е допуснат до робинята, но не я е разпитала и защитата. Създава се впечатление за набързо претупан и потулен съдебен процес или по-скоро няма процес, а директно е изпълнена присъдата. На тези аргументи се гради речта на младия човек.

Стилът на Антифонт често служи за пример в характеристиката на речите на ранните логографи. Античните автори го посочват като ясен, прост и подреден. Няма много периоди и дълги колони. Акцентът е върху посланието, не толкова върху формата. Все пак се наблюдава известна реторическа оформеност на текста – има антиципация на някои преки допълнения, напр. в началото на пасажа ταύτην οὖν ἢ μήτηρ. Най-често Антифонт използва паралелизми - ἀδικεῖσθαι... ὑπὸ τοῦ Φιλόνεω... ἀδικοῖτο ὑπὸ τοῦ πατρός, ἀθιγῆς μὲν τοῦτο εὖρημα, ἐκείνης δ' ὑπερέτημα и др.

Трябва да се отбележи назоваването на робинята в края на пасажа като ἡ ἄνθρωπος – явно презрително и омерзено говори за нея. Представя я като хем глупава, хем зловредна.

Митологичните примери като препратката към Клитемнестра са много характерни и често използвани в съдебните речи – те са познати на всички слушатели и представляват силни образи сами по себе си.

Речта е обвинителна. Според някои изследователи е произнесена действително. Според други обаче, е част от реторическите упражнения, които Антифонт давал на учениците си, тъй като останалите му запазени произведения са три тетралогии от все речи за убийства.

13. 07. 2011 г.